

- мүмкүнчүлүгүнө жараша окуунун жекече траекториясын тандоо.

Изилдөөлөрдүн натыйжалары көрсөтүп жаткандай аралыктан окутууну уюштуруу жана толук кандуу ишке ашырууда заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын ролу өтө чоң. Ошондуктан аралыктан окутууда же дистанттык билим берүүдө Zoom, skype, Hangoute, Jitsi Meet, WhatsApp, AVN, Class room, Google disk, Moodle, KelBil технологияларын колдоно билүү учурдун талабы болуп саналат.

Жыйынтыктар:

1. Изилдөөлөрдүн жыйынтыгында аралыктан окутуунун концепциялары талдоого алынып, аны билим берүү тармагында практикалык жактан колдонуу категориялары такталды.
2. Аралыктан окутуудагы маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын ролу ачылып көрсөтүлүүдө жана анын артыкчылыктары белгиленди.
3. Аралыктан окутууда окутуу жараянын уюштуруунун форматтары жана окутуу ыкмалары аныкталды жана алардын схема түрүндө сүрөттөлүшү (2-сүрөт) иштелип чыкты.
4. Синхрондук жана асинхрондук ыкмаларга ылайык азыркы учурда аралыктан окутууда колдонулуп жаткан маалыматтык-коммуникациялык ресурстардын схемалык сүрөттөлүшү (3-сүрөт) иштелип чыкты.

Адабияттардын тизмеси:

1. **Исаков, Т.Э.** Билим берүү системасында окутуу процессин жүргүзүүнүн форматтары жана ыкмалары [Текст] / Т.Э. Исаков, А.А. Атабаев // *Наука. Образование. Техника*. – Ош: КУМУ, 2021. - № 2. – С. 131-137.
2. **Исаков, Т.Э.** Аралыктан байланыш жана аралыктан окутуу: айырмачылыктары жана колдонулуштары [Текст] / Т.Э. Исаков, А.А. Атабаев // *Вестник КГУ им. И.Арабаева*. – Бишкек: КГУ, 2021. – Спец. выпуск, часть-2. – С. 44-47.
3. **Исаков, Т.Э.** Окутуу жараянында информациялык-коммуникациялык технологияларды колдонуунун айрым маселелери [Текст] / Т.Э. Исаков, А.А. Атабаев // *Вестник ОшМПУ им. А.Мырсабекова*. – Ош: ОшМПУ, 2022. - №1. – С. 139-142.
4. **Козыбай, А.** Новые образовательные технологии [Текст]: учебное пособие / А. Козыбай, Р. Каимова. – Астана, 2015. – 136 с.
5. **Исаков, Т.Э.** Тажрыйба аркылуу окутуу-окутуунун инновациялык методикасы катары [Текст] / Т.Э. Исаков, А.А. Атабаев // *Наука. Образование. Техника*. – Ош: КУУ, 2018. - №3. – С. 95-100.
6. **Электрондук ресурс:** <https://t.me/joinchat/Iy8hORRyHYkTea8l7Vwifw>

DOI:10.54834/16945220_2022_3_118

Поступила в редакцию 30.06.2022 г.

УДК 681:07.2(07)

Исаков Т.Э.*к.п.н., доцент Кыргызско-Узбек. Межд. универ. им. Б.Сыдыкова,
Кыргызская Республика***Атабаев А.А.***препод. Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика*

ОКУТУУНУН КРЕДИТТИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫН ПРИНЦИПТЕРИН ИШКЕ АШЫРУУ - САПАТТУУ БИЛИМДИН АЧКЫЧИ

Бул жумушта изилдөөнүн предмети болуп Болонь системасынын шарттарына ылайык окутуунун кредиттик технологияларынын принциптерин сапаттуу ишке ашыруу жараяны эсептелинет. Изилдөөнүн максаты - окутуунун кредиттик технологияларынын принциптерин ишке ашыруудагы көйгөйлөрдү аныктоо жана аларды жоюудагы иш-аракеттердин өзөктүү позицияларын талдоо, Кыргыз Республикасында билим берүү системасын модернизациялоодогу Болонь системасынын ролун белгилөө. Изилдөөлөрдө илимий-теориялык жана аналитикалык усулдар колдонулган. Изилдөө иштери Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин мисалында каралып, жогоруда

аталган маселени иликтөө жана аларды практикалык жактан ишке ашыруу боюнча сунуштарды иштеп чыгуу алдыга максат кылып коюлган. Изилдөөлөрдө алынган жыйынтыктардын жаңылыгы иштикүү сунуштары менен өзгөчөлөнөт жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларында окуу жараянын кредиттик технологиянын негизинде уюштуруу жана көзөмөлдөө иштерине жакындан жардам берет.

Негизги сөздөр: кредиттик технология; окутуу жараяны; бакалавр; сапаттуу билим; интеграциялоо; мобилдүүлүк; эдвайзер; кредит саат; академиялык даража.

ВНЕДРЕНИЕ ПРИНЦИПОВ КРЕДИТНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ – ЗАЛОГ КАЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В данной статье предметом исследования является процесс качественной реализации принципов кредитных технологий обучения по Болонской системе. Цель исследования - анализ проблемы реализации принципов обучения по кредитной технологии и определение ключевых позиций действий при их устранении, а также роли Болонской системы в модернизации системы образования Кыргызской Республики. В исследовании использовались научно-теоретические и аналитические методы. Исследования проведены на примере Кыргызско-Узбекского международного университета имени Б. Сыдыкова. Изучен процесс реализации принципов кредитных технологий обучения по Болонской системе, разработаны предложения по их практической реализации. Полученные в исследованиях результаты отличаются новизной и практическими рекомендациями и окажут непосредственную помощь в организации и контроле учебного процесса на основе кредитной технологии в высших учебных заведениях Кыргызстана.

Ключевые слова: кредитная технология; учебный процесс; бакалавр; качественное знание; интеграция; мобильность; эдвайзер; кредит часов; академическая степень.

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF CREDIT TECHNOLOGIES - KEY TO QUALITY EDUCATION

In this article, the subject of research is the qualitative implementation of the principles of credit technologies of education according to the principles of the Bologna system. For this purpose, the problems of implementing the principles of teaching on credit technology and the key positions of actions in their elimination from the scientific and practical side are analyzed, and the role of the Bologna process in the modernization of the education system in the Kyrgyz Republic is also indicated. The study used scientific-theoretical and analytical methods. Research works are considered on the example of the Kyrgyz-Uzbek International University named after B. Sydykov, and the goal is to study the above issue and develop proposals for their practical implementation. The results obtained in the research are distinguished by novelty and practical recommendations and will provide direct assistance in the organization and control of the educational process based on credit technology in higher educational institutions of Kyrgyzstan.

Key words: credit technology; educational process; bachelor; qualitative knowledge; integration; mobility; adviser; hours credit; academic degree.

Кыргыз Республикасынын (КР) Өкмөтүнүн жогорку кесиптик билим берүү (ЖКББ) системасына эки баскычтуу структураны киргизүү жөнүндөгү 2011-жылдын 23-августундагы №496-токтомуна ылайык Эл аралык билим берүү мейкиндигинде жогорку кесиптик билим берүүнү (ЖКББ) интеграциялоо максатында биздин өлкөнүн бардык жогорку окуу жайлары (ЖОЖ) 2012-2013-окуу жылынан баштап «бакалавр» жана «магистр» академиялык даражаларын ыйгаруу менен эки баскычтуу структурага өтүшкөн [1]. Ошондой эле мамлекеттик билим берүү стандарттары, бакалавр жана магистрлерди даярдоо багыттарынын тизмелери бекитилген.

Жогорку билим берүүнүн жалпы Европалык мейкиндигине кирүү маселеси Болонь процесси менен байланышкан. «Болонь процесси» термини Италиядагы эзелки бир университеттин атына байланыштуу коюлган [2]. Болонь процессинин негизги принциптери болуп төмөнкүлөр эсептелинет:

- билим берүүнүн эки баскычтуу системасын киргизүү (бакалавриат, магистратура);
- кредитти которуунун Европалык кредиттик системасын (ESTS) киргизүү;
- билим берүүнүн деңгээлдерин жана кадрларды даярдоонун сапатын эл аралык стандарттарга чейин көтөрүү;

- жогорку окуу жайларын эл аралык же регионалдык аккредитацияга даярдоо жана өткөрүү;

- жогорку окуу жайлардын билим берүү ишмердүүлүктөрүн жана бүтүрүүчүлөрдүн дипломдорун өз ара таануу;

- жогорку окуу жайлардын жана анын бүтүрүүчүлөрүнүн билим берүүнүн жана эмгектин эл аралык рыноктогу ишке жөндөмдүүлүктөрүн жана рейтингдерин көтөрүү;

- билим берүү жараянынын ачык-айкындуулугу, эркин маалыматтык, илимий-техникалык жана технологиялык баарлашууну камсыз кылуу. Билим берүүнүн эл аралык мейкиндигине чыгуу;

- мобилдүүлүк үчүн реалдуу шарттарды түзүү жолу менен өз ара кеңири тажрыйба алмашуу (Болонь процессине кирген жогорку окуу жайларына иш сапарлар, стажировкалар, практикалар ж.б.);

- жогорку окуу жайлардын профессордук-окутуучулар жамаатынын жана студенттердин социалдык жана экономикалык көйгөйлөрүн чечүү.

Болонь процессинин негизги принциптерин ишке ашырууда окуу жараяны окутуунун кредиттик технологияларына негизделет [2-3].

Окутуунун кредиттик технологиясы – бул окуу процессин жөнгө салуу чегинде жана билимдин көлөмүн кредит түрүндө өлчөөдө билим берүүчүлүк траекториянын тандалмалуулугу, жекелештирүүнүн негизинде өз билимин өркүндөтүүнүн деңгээлин жана билимди чыгармачылык өздөштүрүүнү жогорулатуучу билим берүүчүлүк технология болуп саналат [5].

Окутуунун кредиттик технологиялары соңку педагогиканын компетенттүүлүк парадигмасына таянып, окуу жараяны компетенттүүлүк ыкманын негизинде жүргүзүлөт.

Окутуунун кредиттик технологияларынын максаты:

- биринчиден, Болонь системасынын принциптерине ылайык окуу пландарынын ийкемдүүлүгүн жана алардын дүйнөлүк системага дал келишин айкалыштыруу;

- экинчиден, аккредитацияланган жогорку окуу жайлардан башка бир жогорку окуу жайларга которуудагы кредиттердин эске алынышын ишке ашыруу болуп саналат.

Окутуунун кредиттик технологиясынын (системасынын) негизги принциптери, б.а. кадимки сызыктуу системадан айырмачылык мүнөздөрү төмөнкүлөр [6]:

- тандап алган даярдоо багыты боюнча билим берүү программасындагы кээ бир сабактарды окуп-үйрөнүү удаалаштыгын тандоодо ар бир студентке белгилүү бир эркиндикти камсыз кылуучу окуу процессин уюштуруунун асинхрондук схемасы;

- өзүнүн жекече окуу планын түзүүдө ар бир студенттин түздөн-түз катышуусу;

- окуу сабактарын тандоодогу студенттерге берилген эркиндик;

- студенттер тарабынан окутуучуларды тандоо мүмкүнчүлүгү;

- студенттер үчүн окуу жараянын уюштурууда академиялык кеңешчинин болушу;

- окуу жараяны үчүн керек болуучу бардык окуу материалдарынын электрондук жана печатталган варианттары менен камсыздалышы (окуу-усулдук комплекс, силлабус ж.б.);

- каалагандай академиялык мезгилде дисциплинанын жалпы эмгек сыйымдуулугунда студенттин өз алдынча иштеринин (СӨИ) үлүшүн көбөйтүү;

- студенттердин окуу сабактарын өздөштүрүүсүн баалоо үчүн модулдук-рейтинг системаны колдонуу;

- окуу жараянын автоматташтыруу – AVN маалыматтык системасынын мүмкүнчүлүктөрүн эффективдүү колдонуу.

“Кыргызстандын жогорку окуу жайларында окуу жараянын окутуунун кредиттик технологиялары боюнча уюштурууда жогоруда аталган принциптер кандай аткарылып жатат?” деген суроо туулушу мүмкүн. Изилдөөдө биздин Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинде ушул маселени иликтөө жана аларды практикалык жактан ишке ашыруу боюнча сунуштарды иштеп чыгуу алдыга максат кылып коюлган.

Окутуунун кредиттик технологияларынын принциптерин ишке ашыруу жана студенттердин билимдеринин сапаттарын арттыруу маселелери боюнча Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинде бир катар иштер аткарылып жатат:

- Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин макулдугунун негизинде ар бир багыт боюнча базалык окуу пландары иштелип чыгып, окуу жараянында колдонулууда;

- студенттерге билим берүү программасынын мазмуну боюнча кеңеш берүүчү, семестрдик жекече окуу планын түзүүгө жардам берүүчү, окуу процессин жана анын учурдагы, чектик жана жыйынтыктоочу жетишкендиктерин көзөмөлгө алуучу академиялык кеңешчинин кызматы тайпалардын кураторлоруна жүктөлгөн;

- окуу жараяны окуу-усулдук комплекс, жумушчу программалар, силлабустар ж.б. менен камсыз болгон;

- студенттердин окуу сабактарын өздөштүрүүсүн, б.а. билимдерин баалоо үчүн модулдук-рейтинг система киргизилген;

- окуу жараянын автоматташтыруу максатында университетте AVN автоматташтырылган маалыматтык системасынын мүмкүнчүлүктөрү кеңири колдонулуп келе жатат;

- студенттер үчүн кыдырма баракчаларды толтурууга кеткен машакаттарды жоюу максатында «Бирдиктүү терезе» кызматы иштейт. Ал студенттерге тиешелүү маалымат, академиялык маалымдама ж.б. документтерди оперативдүү алууну камсыз кылат;

- студенттердин өз алдынча окуп билим алуу жана илимий-изилдөө иштерин жүргүзүү үчүн тиешелүү шарттар түзүлгөн (электрондук китепкана, заманбап окуу залдары, усулдук кааналар, электрондук окуулуктар ж.б.) жана аларды көзөмөлгө алуу жолго коюлган;

- студенттерге багыттап окутуу жана окутууну жекелештирүү жолго коюлган, студенттердин сабакта жана сабактан тышкары иштерин уюштуруунун механизмдери иштелип чыккан;

- билим берүүнү дүйнөлүк мейкиндикке интеграциялоо шартында студенттердин жана окутуучулардын мобилдүүлүктөрүн (чет өлкөдө окуусу жана тажрыйба алмашуусу ж.б.) арттыруу үчүн мүмкүнчүлүктөр түзүлгөн;

- университетти Эл аралык жана маалыматтык мейкиндикке киргизүү максатында университеттин атайын сайты (kumi.kg) түзүлгөн; массалык – маалыматтар каражаттары жана социалдык түйүндөр аркылуу кеңири рекламалар жүргүзүлүүдө; адистештирилген көргөзмөлөр, регионалдык, республикалык жана Эл аралык конференциялар уюштурулууда.

Изилдөөдө окутуунун кредиттик технологияларынын принциптерин ишке ашыруу боюнча Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетиндеги аткарылып жаткан иштерди талдоого алып, алардын негизги учурларын белгилеп өттүк. Университет боюнча толук анализ, ошондой эле Кыргызстандын башка жогорку окуу жайлары боюнча иликтөөлөр изденүүчү А.Атабаевдин кандидаттык илимий-изилдөө иштеринде каралат.

Эми бул маселени ишке ашыруудагы көйгөйлөргө токтололу. Окуу жараянын окутуунун кредиттик технологиялары боюнча уюштурууда жана анын принциптерин ишке ашырууда айрым көйгөйлөр кездешет:

1-ден: Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан жогорку окуу жайлардын билим берүүчүлүк жана финансылык ишмердүүлүктөрүн жөнгө салуучу укуктук-ченемдик документтердин пакети толук иштелип чыга элек. Ошого байланыштуу кредиттик технологиянын айрым шарттарын ишке ашырууда көйгөйлөр жаралат.

2-ден: Студенттердин басымдуу көпчүлүгү айылдык мектептерден болгондуктан өз алдынча билим алуу, илимий жана чыгармачылык ишмердүүлүктөр менен алектенүү ж.б. жетишпестиктер байкалат.

3-дөн: Студенттер тарабынан окула турган курсту жана окутуучуну тандоо айрым себептерге байланыштуу толук кандуу ишке ашпай келет.

4-дөн: Жакынкы коңшулаш мамлекеттердин (Россия Федерациясы, Казахстан Республикасы, Узбекстан Республикасы) жогорку окуу жайлары менен болгон мобилдүүлүк жакшы жолго коюлган. Бирок, алыскы чет өлкөлөрдөгү жогорку окуу жайлары менен болгон мобилдүүлүк маселесинин жогорулабай жатышы көйгөйлөрдү жаратып келет. Ага студенттердин чет тилдерин билүүсү жана финансылык абалы сыяктуу себептер тоскоол болууда.

Сунуштар:

- Кыргыз Республикасынын (КР) Өкмөтүнүн токтомдорунун жана КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин укуктук-ченемдик документтеринин негизинде университеттин ички жоболорун толуктоо жана окуу жараянында жетекчиликке алуу.

- студенттердин материалдык баалуулуктарга гана эмес, айрыкча илим-билимге болгон көз караштарын жана таанып-билүүлөрүн арттыруу боюнча иштиктүү чараларды уюштуруу жана күчөтүү.

- студенттер тарабынан окула турган курсту жана окутуучуну тандоону окутуунун 2-курсунан баштап киргизүү. Анткени жогорку окуу жайлардын босогосун эми эле аттаган 1-курсун студенттери курсту жана окутуучуну тандоодо кыйынчылыкка дуушар болушууда.

- алыскы чет өлкөлөрдөгү жогорку окуу жайлары менен болгон мобилдүүлүктү күчөтүү үчүн тил үйрөтүү курстарынын иштерин эффективдүү уюштуруу жана студенттердин чет өлкөдөн билимин улантууга болгон ынтызарлыгын жандандыруу.

Жыйынтыктар:

1. Изилдөөлөрдүн жыйынтыгында окутуунун кредиттик технологияларынын принциптерин ишке ашыруу боюнча Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетиндеги аткарылып жаткан иш-аракеттер жана көйгөйлөр талдоого алынды;

2. Макаланын текстинде чагылдырылган көйгөйлөрдү практикалык жактан ишке ашыруу боюнча сунуштар иштелип чыгылды;

3. Изилдөөлөрдүн натыйжаларынан келип чыккан илимий-усулдук сунуштар Кыргызстандын жогорку окуу жайларында окуу жараянын кредиттик технологиянын негизинде уюштуруу жана көзөмөлдөө иштерине жакындан жардам берет. Демек, окутуунун кредиттик технологияларынын принциптерин талаптагыдай ишке ашыруу илим-билимдин сапатын арттырууга жол ачат.

Адабияттардын тизмеси:

4. Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү системасына эки баскычтуу структураны киргизүү [Текст]: постановление Правительства Кырг. Респ. От 23 авг. 2011 г. № 496. – 2011.
5. **Бообекова, К.** Болонья процесси жана кредиттик система [Текст]: мугалимдер үчүн колдонмо / К. Бообекова. – Бишкек: ЖЧК “Гүлчынар”, 2005. – 75 б.
6. **Абакирова, Г.Б.** Руководство по применению ECTS в КР [Текст]: сборник нормативных документов. Проект TEMPUS / Г.Б. Абакирова, Ч.У. Адамкулова, Р.Р. Бекбоева. – Бишкек: Айат, 2007. – 59 с.
7. **Асанов, М.А.** Проблемы обеспечения качества высшего образования [Текст]: научно-практическое пособие / М.А. Асанов. – Ош: ОшТУ, 2012. – С. 63-68.
8. **Иванова, Е.О.** Компетентностный подход как новый взгляд на качество результата высшего образования [Текст] / Е.О. Иванова. – М.: Просвещение, 2007. – С. 36-44.
9. **Исаков, Т.Э.** Билим берүүнү глобалдаштыруу шартында кредиттик технология боюнча окутуунун өзгөчөлүктөрү [Текст] / Т.Э. Исаков // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУУ, 2016. – С. 82-86.

DOI:10.54834/16945220_2022_3_122

Поступила в редакцию 30.06.2022 г.

УДК: 37.017.92(82-131).

Имаралиева Ж.Р.*преп. Кыргызско-Узбекского Межд. Универ. им. Б. Сыдыкова, Кыргызская Республика***Укуева Б.К.***д.п.н., проф. Ошского государственного университета, Кыргызская Республика***Маматкадырова Т.У.***преп. Кыргызско-Узбекского Межд. Универ. им. Б. Сыдыкова, Кыргызская Республика***«МАНАС» ЭПОСУН ОКУТУУНУН МЕТОДДОРУ ЖАНА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ**

Бул илимий жумушта изилдөөнүн предмети “Манас” эпосун окутуунун методдору жана технологиялары болуп саналат. Изилдөөнүн максаты – “Манас” эпосун окутууда жаңы методдорду колдо-